

Foreldreringer – ringer i vann

Rannveig Dahle

NOTAT
NR 7/08

Foreldreringer – ringer i vann

RANNVEIG DAHLE

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring

NOVA Notat 7/2008

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2008
NOVA – Norwegian Social Research
ISBN 978-82-7894-316-8
ISSN 1890-6435

Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00

Telefaks: 22 54 12 01

Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Dette notatet er skrevet på oppdrag av Voksenopplæringsforbundet (VOFO) og er finansiert av Helse- og omsorgsdepartementet. I 2007 tok VOFO i samarbeid med syv studieforbund initiativ til å gjennomføre et pilotprosjekt om Foreldreringer. Bakgrunnen for tiltaket var Opptrappingsplanen for psykisk helse 1999–2008 og den strategiplanen for barn og unge som fulgte med planen (St.prp. nr. 63 (1997–98)). I prosjektet inngikk i alt åtte ringer som hadde høyst forskjellig utforming og innhold. VOFO foretok selv en egevaluering, men ønsket i tillegg å få en ekstern evaluering med tanke på oppfølging og spredning av foreldreringer. Notatet tar utgangspunkt i de åtte foreldreringenes organisering, innhold og idégrunnlag. Det store mangfoldet i det lille prøveprosjektet reflekterer en allsidighet som tyder på et stort potensial for det frivillige arbeidet på dette feltet. Samtidig peker vi i rapporten på noen dilemmaer som det kan være vel verdt å reflektere over i det videre arbeidet.

NOVA, desember 2008

Rannveig Dahle

Innhold

Foreldreringer – ringer i vann	7
Metode	8
Å være foreldre	9
Pilotringene	11
Partnerskap – Foreldreringer i en kommune i startgropa	19
Frivillig arbeid	21
Etter hvilke prinsipper skal Foreldreringene drives?	23
Ringer i vann	27
Litteratur	33

Foreldreringer – ringer i vann

Høsten 2007 gjennomførte Voksenopplæringsforbundet (VOFO) et pilotprosjekt for å prøve ut et tilbud med Foreldreringer. Bakgrunnen for tiltaket var Opptrappingsplanen for psykisk helse 1999–2008 og den strategiplanen for barn og unge som fulgte med planen (St.prp. nr. 63 (1997–98)). Målet med opplegget var at deltakerne skulle:

- Bli mer bevisste på hvordan de fungerer i foreldrerollen og gjennom dette få økt trygghet og sikkerhet
- Få mer kunnskap om barndom og ungdom
- Lære av hverandre – utveksle erfaringer, spørsmål, utfordringer, løsninger
- Spinne et kontaktnett som de kan trekke veksler på etter samtalegruppa

I opptrappingsplanen blir det lagt vekt på at brukeren skal stå i sentrum. Tiltakene skal være brukerrettet og samarbeidet med frivillige organisasjoner anses viktig. Etablering av Foreldreringer var ett av mange tiltak i samarbeidet med de frivillige organisasjonene som fulgte av en strategiplan. VOFO og syv studieforbund deltok i planleggingen, bl.a. Funksjonshemmedes studieforbund, Populus – studieforbundet folkeopplysning, Voksne for barn, Folkekulturforbundet, Mental helse Norge, Studieforbundet solidaritet, Foreningen for livsveiledning og selvutvikling, og i tillegg Nasjonalforeningen for folkehelsen, samarbeidet da om å lage et nytt studietilbud, foreldreringer. De hentet bl.a. inspirasjon fra lignende aktivitet i Sverige. Ringene skulle være basert på *likemannsarbeid* som metodisk tilnærming, som er et grunnprinsipp i studieforbundenes arbeid. Tor Inge Martinsen ble engasjert som prosjektleder. I prosjektperioden ble det gjennomført i alt åtte studieringer med hver sin ringleder. Alle ringlederne hadde på forhånd gjennomgått et forberedelseskurs for oppgaven på Ringlederskolen. Tilbudet fikk økonomisk støtte fra Sosial- og helsedirektoratet. I løpet av

prosjektperioden utarbeidet VOFO tre hefter til bruk for liknende studieringer; ett hefte for arrangører av foreldreringer, ett for ringledere og ett for deltakerne. Tilbakemeldinger fra deltakerne bekrefter at det er et ønske om å følge opp og helst utvide arbeidet med å etablere flere foreldreringer. Utfordringen nå er hvordan arbeidet med Foreldreringer kan videreføres og spres. VOFO har vært igangsetter, men ser sin rolle som i hovedsak avsluttet. Videreføring og spredning av tiltaket er ment å bli ivaretatt av de enkelte studieforbundene/-organisasjonene, ut fra deres målsettinger, tradisjoner og forutsetninger.

Etter gjennomføringen av pilotprosjektet evaluerte VOFO selv tiltaket og oppsummerte erfaringene. Ut fra konstruktive tilbakemeldinger er ambisjonen nå å gjøre foreldreringer til et studietilbud for flest mulig på nasjonal basis. For å komme i gang med spredningsarbeidet arrangerte VOFO et møte 23. september 2008. Flere ringledere og representanter fra ulike medlemsorganisasjoner deltok. I tillegg har VOFO søkt og fått midler fra Sosial- og helsedirektoratet for å gjennomføre en ekstern evaluering for å vurdere innhold, arbeidsmetoder og hvordan en kan gå fram for å rekruttere til og gjennomføre flere studieringer av samme type.

NOVA ble forespurt om å påta seg evalueringsoppdraget. Med utgangspunkt i oppdragets knappe omfang (ca. 2 mnd.), vil framstillingen i denne evalueringsrapporten bli konsentrert rundt noen utvalgte aspekter ved prosjektet. Et hovedmål har vært å diskutere på grunnlag av de erfaringene en høstet i prosjektperioden, hvordan ideen og konseptet kan utvikles videre og hva som er, eller kan være rimelige ambisjoner med hensyn til vekst og utbredelse. Kort sagt: har Foreldreringer livets rett, og hvordan skal de drives?

Metode

Evalueringen er utført høsten 2008. Den bygger på en gjennomgang av dokumenter i saken, litteratur som bl.a. omhandler andre former for frivillig arbeid og samtalepregete intervjuer med aktører som har deltatt i arbeidet med foreldreringer i ulike posisjoner. Videre har internett og ulike organisasjoners hjemmesider vært en viktig datakilde, som danner et bakgrunnstappe for å forstå foreldreringenenes lokale og ideologiske forankring. De fleste, men

ikke alle intervjuene har foregått pr telefon. Det har også vært et møte med representanter fra Nittedal kommune som står i startgropa for denne type arbeid. Samtalene tok utgangspunkt i den beskrivelsen som allerede var kommet fram i VOFOs egenevaluering. Spørsmålene varierte for hvert enkelt intervju og ble knyttet til innholdet i den enkelte foreldringen. Materialet er ikke anonymisert, siden navn på ringlederne allerede er kommet fram i VOFOs egenevaluering. Det som gjengis av samtalene i rapporten, er min fortolkning av hva de sa i samtalen. Sett under ett gir informasjonen et innblikk i hva Foreldreringer *er*, og hva de *gjør*. Rapporten danner et utgangspunkt for videre diskusjoner om målsettingen med foreldreringer og gir innspill til tema det er viktig å se nærmere på. Vi starter først med å se nærmere på foreldrerollen i dagens samfunn.

Å være foreldre

Hva det *vil si* og hva det *betyr* å være gode foreldre har variert historisk, så vel som det varierer mellom sosiale klasser, befolkningsgrupper etc. Bl.a. den svenske etnologen Helene Brembeck (1992) har beskrevet og analysert forskjeller i oppdragelsesstiler mellom svenske arbeiderklasseforeldre og lavere og øvre middelklasseforeldre. Foreldre fra lavere middelklasse vurderte sin egen rolle som helt avgjørende for hvordan barnet skulle bli som menneske, de stilte store krav til seg selv og var urolige for å mislykkes som foreldre. Oppstod problemer med barnet, søkte de gjerne råd hos fagfolk. Også NOVA-forsker Kari Stefansen (2008) synliggjør i en artikkel det klassespesifikke i en kulturell dynamikk, ved å fokusere på de forståelsene av foreldreskap som driver den fram, og hva slags ressurser den forutsetter. Agnes Andenæs (2002) betoner på sin side barnas rolle som aktive sosiale deltakere og at *samspillet* mellom barn og voksne er viktig for å utvide deres sosiale og kulturelle kompetanse. En slik forståelse gir foreldrerollen og oppdragerrollen et annet innhold.

Mye kan tyde på at kategorien middelklasseforeldre ut fra sin forståelse av foreldrerollen er særlig motiverte for å benytte et tilbud som foreldreringer. De er ofte fokusert på sine barns individuelle muligheter og hvordan de som foreldre kan stimulere til en «optimal» utvikling. De er på

kontinuerlig kunnskapsjakt og er vant til å orientere seg i en verden av tilbud. Forståelser av hva som er barnets beste er vevd inn i et makthierarki der ikke alle synsmåter er like mye akseptert og respektert. Norske middelklasseverdier er f. eks. toneangivende i forhold til arbeiderklasseverdier. NOVA-forskerne Kari Stefansen og Gunhild Farstad (2008) har forsket på ulike klassebestemte foreldreverdier knyttet til foreldres syn på gunstig tidspunkt for barnehagestart for små barn. De finner at middelklasseverdier er helt avgjørende for foreldrenes oppfatninger om at tidlig barnehagestart er et entydig gode, mens arbeiderklasseforeldre er overbeviste om at barna har det best hjemme inntil de er minst tre år. En konklusjon å trekke er at ulike verdier og grunnholdninger knyttet til klasse, legger føringer på hva foreldrerollen innebærer.

Når *foreldre* omtales, menes det vanligvis biologisk mor og far som gjerne omtales under ett. Dette gjelder i dagligtale, så vel som i offentlige meldinger, media osv. Det gjelder også nå foreldreringene omtales. Foreldre har et felles ansvar, de har felles oppgaver osv. Men når det konkretiseres hva foreldreskapet innebærer i dagliglivet, kommer det fram et bilde som viser at det å være foreldre er en *kjønnets praksis*. Mor har vært ansett som den viktigste omsorgspersonen og mor har ofte fortsatt et hovedansvar for barn og barneoppdragelse. Spørsmålet er imidlertid blitt mer kontroversielt. I dagens offentlige diskurs anses mor og far som like viktige for barnets oppvekst. Lik deltakelse og lik ansvarsdeling er en viktig ambisjon i likestillingslandet Norge. Likevel tar det tid å endre praksis og legge til rette for det, både normativt, økonomisk og strukturelt (arbeidslivet). Fortsatt gjelder fødselspermisjoner mer for mor enn far, selv om fars andel øker. Barnets biologiske behov får stor plass i denne diskursen. Nye delingsmønstre av permisjonstiden er ennå et uløst problem, fars avlønning under permisjonstiden er uavklart, normer for det daglige ansvaret i familien endres langsomt osv. I praksis er det fortsatt mor som oftest går ned i deltidsstilling og påtar seg et hovedansvar for hjem og skole. Dette scenariet er velkjent for de fleste. Når situasjonen endres, skaper dette nye utfordringer. Et mediaoppslag i november (2008) rapporterte f.eks. at mange flere barnefordelingsaker i dag havner i retten, fordi dagens fedre krever å ta større foreldreansvar enn de har gjort tidligere. Er flere rettssaker likestillingsens pris, skal barna lide, spør utviklings skeptikerne? Nei, svarer likestillingsforkjempere, de aller fleste barn

vil nyte godt av økt fedredeltakelse. Biologi, kultur og tradisjon er underforståtte premisser i den offentlige diskursen på et felt hvor nye livsmønstre utfordrer de gamle.

For foreldre med etnisk minoritetsbakgrunn innebærer foreldrerollen andre utfordringer enn for etnisk norske foreldre. Ofte handler det om kulturforskjeller og ulike oppdragelsespraksiser, men også om å håndtere nye sosiale og økonomiske betingelser og manglende kunnskap om norske forhold. Å delta i en foreldrering for å bli bedre foreldre, kan kjennes som et fremmedelement de kanskje ikke identifiserer seg med og hvor de kan komme i klemme mellom ulike kulturelle tradisjoner. Organisert frivillighet og studieforbund er en del av det norske, men kan være en viktig arena for inkludering og kunnskapstilegnelse.

Pilotringene

Etter gjennomføringen av pilotprosjektet gjorde VOFOs en egnevaluering som inneholder en kort beskrivelse av seks av de åtte foreldreringene som ble gjennomført i prosjektperioden. Evalueringen gir et bilde av stort mangfold i både utforming og gjennomføring. Noen av foreldreringene hadde knapt likhetspunkter. Rekrutteringsarbeidet for å få med deltakere i pilotringene, var delegert til ulike studieforbund. Først beskrives ringene og deretter forsøker jeg å løfte fram noen likhetstrekk og forskjeller, men uten å gjennomføre en systematisk sammenligning.¹

Skape en møteplass og samle alle, på tvers av generasjoner

Lillesand Husflidslag var initiativtaker til en foreldrering. De er en lokalforening under Norges Husflidslag som er en av Norges eldste og mest tradisjonsrike organisasjoner, stiftet i 1910. Det er en kultur- og interesseorganisasjon som har som hovedoppgave «å styrke den levende husflidstradisjonen i Norge; kulturelt, sosialt og økonomisk». Det er en forening under Folkekulturforbundet.

¹ Beskrivelsen er både basert på VOFOs egnevaluering og egne samtaler med aktørene.

De to ringlederne, Edle og Asbjørn Larsen (studieleder) har begge vært aktive i lokallaget i mange år og har et brennende engasjement for både husflids- og barneaktiviteter. De har fått kulturpriser for sin langvarige og viktige innsats. I forbindelse med pilotprosjektet ble de kontaktet av Jan Heier Gulbrandsen i Folkekulturforbundet og bedt om å delta.

De ønsket å skape en *møteplass* hvor både barn og voksne, foreldre og besteforeldre var velkomne for å gjøre noe sammen, ut fra Folkeforbundets idégrunnlag. I Folkekulturforbundet er foreldrereng gitt en bestemt definisjon:

Saman skal vaksne og barn tilegne seg ny kunnskap og nye ferdigheter innan eit tema. Dette inneber praktisk arbeid som vaksne og barn skal løyse i samarbeid. I løpet av kvar kurskveld og/eller på slutten av kurset skal dei vaksne samlast for å samtale om korleis dei opplever å vera på kurs saman med barna. Kurslærer rettleier og fungerer som ordinær kurslærer. I tillegg har kurslærer ansvar for å leggje opp til samtale mellom foreldra/dei vaksne.

(<http://www.hambag.net/?q=tag:foreldreringer&db=folkekultur.no&skin=fk>)

Utgangspunktet deres var at det finnes alt for få felles møteplasser og at barn er sulteføret på samvær med voksne. De to koordinerte virksomheten. Men også barn som kom uten foreldre var like velkomne, noen ville ganske enkelt ikke ha foreldrene med. Dette ønsket ble respektert. For Edle og Asbjørn falt det naturlig å samle gruppa om en felles aktivitet, knivskjæring, et håndverk der Asbjørn hadde gode ferdigheter. Tilbudet ble annonsert i lokalavisa, og alle som meldte seg på fikk delta. I prosjektperioden møttes ringen annenhver mandag fra kl. 17–19.00. Det naturlige samværet dannet en smidig ramme rundt den gode, naturlige foreldrepraten rundt bordet. Ideen var altså at foreldrene ikke primært var samlet for å diskutere problemer eller utfordringer med foreldrerollen, de var samlet rundt en felles aktivitet.

Tiltaket er blitt et populært innslag i Lillesand. Rekrutteringen øker og de flytter nå inn i nye lokaler som egner seg bedre. Nå deltar 40 barn, deres foreldre og noen besteforeldre. De myldrer, og det er plass og hjerterom til alle som ønsker å være med. Aktivitetene skal utvides ytterligere og Edle og Asbjørn har også kjøpt inn symaskiner. Både gutter og jenter bruker symaskinene og spikker kniver om hverandre. Det skapes ingen kjønnskiller mellom en typisk gutte- og jenteaktivitet som spikking og søm. I 2007 fikk

Edle og Asbjørn Larsen Lillesand bys kulturpris for sin kulturinnsats i lokalsamfunnet. Deres ideologi er at en må begynne i det små, og det må gjøres enkelt. Det fenger mest, er deres erfaring. Noe av det fineste barn og voksne praktiserer på denne møteplassen, er at de tar hensyn til hverandre. Ideologien er at alle kan bidra med noe, materiellet trenger ikke være dyrt og de to initiativtakerne har kullsviertro på fellesskap og samspill.

Et helsepolitisk tiltak²

Én annen foreldrering startet i en annen ende. Ringen var et samarbeidsprosjekt mellom Nasjonalforeningen for folkehelsen og Ullevål sykehus gjennom prosjektet Stor & Sterk. Dette prosjektet rettet seg mot overvektige barn og ungdom fra Oslo i alderen 3 til 17 år. Gjennomsnittsalderen i 2007 var 10 år. Prosjektet var et samarbeid mellom Barneklubben, Seksjon for Sosialpediatri ved Ullevål universitetssykehus og primærhelsetjenesten. Målet var å redusere barnas overvekt. Sykehuset tok initiativet til å rekruttere deltakere til foreldreringen. Arbeidet var lagt opp ut fra tanken at deltakerne skulle få flere positive opplevelser i sitt nærmiljø og økt kunnskap om egen kropp, helse, ernæring og fysisk aktivitet. Målsettingen var at ny kunnskap etter hvert vil føre til endrete vaner. Det var stor tilfredshet med prosjektet fra daværende helseminister Sylvia Brustad. Helse- og omsorgsdepartementet bevilget fram til 2007 en halv million kroner til prosjektet. I tillegg har de fått økonomisk støtte fra Helse- og rehabilitering og fra Norske Kvinners Sanitetsforening.

Første gang møtte ni foreldre til åtte barn, neste møte samlet 11 foreldre til ni barn. Det går ikke fram av oppsummeringen hvem foreldrene i dette tilfellet var. Var det foreldrepar, eller møtte bare en forelder til et barn, kom mor eller far? Derimot går det fram at foreldrene hadde både norsk og annen etnisk opprinnelse. Dette så ikke ut til å skape problemer. Hensikten var at foreldrene skulle tilegne seg ny kunnskap og informasjon om spiseforstyrrelser og vektproblemer. Det går fram av egevalueringen at foreldrene satte pris på tilbudet og at foreldreringen fungerte som en møteplass for å dele erfaringer. Denne foreldreringen kan best karakteriseres som et tydelig helsepolitisk tiltak styrt ovenfra. De ønsket at tiltaket skulle fortsette.

² Her bygger jeg på VOFOs egevaluering

Et innvandringspolitisk tiltak³

Denne foreldreringen på Grønland, Oslo Øst, ble initiert av Funksjonshemmedes Studieforbund (SF) og var spesielt rettet mot innvandrerforeldre med funksjonshemmede barn. Her ble deltakerne rekruttert gjennom norskundervisningen på Grønland. Pilotringen brukte aktivt det studiemateriellet som VOFO utviklet. I tillegg brukte de et veiledningshefte fra Sosial- og helsedirektoratet og informasjonsmateriell som var spesielt tilpasset funksjonshemmede barn og deres foreldre. Det ble etablert kontakt med Lærings- og mestringssentret ved Aker universitetssykehus. Pilotringen hadde også kontakt med lege som deltok i arbeidet. Ringlederen, Farida, hadde selv innvandrerbakgrunn og blir beskrevet som en engasjert og entusiastisk ringleder. VOFOs egenevaluering viser at foreldrene opplevde tilbudet som en viktig *møteplass* for å dele erfaringer. De fikk også viktig informasjon de ikke hadde klart å få tak i på egen hånd. *Spørsmål om rettigheter* viste seg å bli et viktig diskusjonstema, som fikk stor oppmerksomhet. I egenevalueringen blir det presisert at det var nødvendig med ekstra ressurser i form av penger og personell for å drive denne type foreldrering. Ordinære tilskudd til studieringer ikke er nok til å dekke kostnadene for å drive et tiltak som har denne karakteren.

For å oppsummere ser vi at i denne foreldreringen kommer initiativet ikke fra foreldrene. Det er drevet fram i regi av interesseorganisasjoner, med betydelig finansiell støtte fra det offentlige. Ringen får mer karakter av å være en arena for opplysning og foreldreopplæring, enn en møteplass skapt av foreldre som har felles interesse i kraft av en spesiell livssituasjon.

Et initiativ for å trekke foreldre aktivt inn i et skole–hjem-tiltak

Én pilotring ble etablert ved en ungdomsskole i Vestfold, etter initiativ fra Voksne for barn (VFB). Denne organisasjonen er en videreføring av Mental barnehjelp som ble opprettet i 1960 som støtteorganisasjon for barn, og er særlig ment som et barne- og ungdomspsykiatrisk tilbud. Siden 1970-tallet har VFB samarbeidet med helsestasjoner, dels med sikte på å tilby kurs til

³ Her bygger jeg på VOFOs egenevaluering

helsepersonellet og etter hvert også engasjere seg i foreldreopplæring. *Røtter og vinger* er et eget tiltak i regi av organisasjonene, som setter ungdomstiden og voksenrollen på dagsorden. Et viktig mål er å arrangere samtale- og tema-grupper som stimulerer til kunnskapsdannelse og refleksjon, og dermed en bedre mestring av forelderrollen.

En representant fra VFB sier selv at hun «kuppet» to unge lærere ved Ringshaug ungdomsskole i Tønsberg til å lede foreldreringen. Begge var unge menn tidlig i 30-årene som hadde egne familier. Den ene var sosiallærer. VOFO bidro til finansieringen og hver gruppeleder fikk 10 000 kroner.

Før oppstarten ble det arrangert et temamøte på skolen hvor de også hadde invitert en kjent svensk talskvinne for forelderrollen til å innlede. Da hadde de to lederne en invitasjon klar som foreldrene fikk med seg hjem, med oppfordring til å melde seg på foreldreringen. I starten møtte 30 foreldre, flest mødre. Det skjedde selv om begge gruppelederne var menn og i en viss forstand også identifikasjonsfigurer.

De arrangerte temamøter, og sendte ut en invitasjon i forkant. Etter hvert møte laget de et referat som de sendte ut til samtlige foreldre på ungdomsskolen. De trakk også inn ekstern ekspertise, som de omtalte som «midt-i-blinken-kompetanse». Blant annet var helsesøster invitert til å snakke om ungdom og seksualitet. Foreldreveiledning om seksualitet er fortsatt et sensitivt område for mange foreldre. Helsevesenet er en faglig instans med et helsefaglig blikk, det gjør informasjonssituasjonen enklere. Foreldrene så verdien av opplysningstiltak selv om selv om de ikke hadde bedt om det, og sluttet derfor opp om møtet. Lederne inviterte også en IT-ekspert til å snakke om «nettrett for foreldre». Interessen for hvert enkelt tema varierte mye.

I egevalueringen går det fram at flere fedre falt fra underveis i prosjektet. De to lederne fant ingen enkel forklaring på hvorfor det skjedde. En refleksjon de selv gjorde var at tilbudet med foreldreringer kanskje passet bedre for kvinner enn for menn. «Menn sitter ikke så gjerne rundt et bord og bare prater.» Nå kunne en også tenke seg at siden ringlederne selv var menn, kunne det veie opp for slike vanlige forestillinger. Åpenbart var det ikke en tilstrekkelig betingelse for å fange fedrenes interesse. Likevel var ringledernes konklusjon at selv med en såpass løs organisering av foreldreringen, hadde arbeidet med foreldreringen stor verdi. Det krevde imidlertid et fyldig for- og

etterarbeid, sa de. Det viktigste resultatet slik de to lederne så det, var at samarbeidet skole–foreldre ble forbedret. Foreldreringen har vist seg å være levedyktig. Arbeidet har fortsatt etter at prosjektperioden var avsluttet og inn i 2008.

Her kan vi oppsummere at foreldreringen på Ringshaug skole var initiert gjennom et samarbeid mellom VFB og skolen, ut fra VFBS ønske om å etablere foreldringer og skolens ønske om å trekke foreldrene mer aktivt inn i skolehverdagen. Initiativet var ikke at foreldrene selv ønsket større innsyn og en mer aktiv deltakelse i skolehverdagen. Vi ser at kvinner ble mobilisert lettere enn menn. Det er verken nytt eller overraskende. I denne sammenhengen betyr det trolig at når skole–hjem-samarbeidet økte, var det fordi mødrene var blitt ennå mer engasjerte enn tidligere. Dermed gjenskaper og viderefører mødrene en kjønnsrolle med lange historiske tradisjoner. De føler et særlig ansvar for å følge opp barnas skoleaktiviteter og er lojale i forhold til opplæringstiltak. Samtidig er det også en allmenn erfaring og en samfunnsmessig tendens at flere fedre enn før engasjerer seg og deltar mer aktivt i skole–hjem samarbeidet enn tidligere fedregenerasjoner. At de ikke lyktes her, ser ut til å være en tung historisk tradisjon å endre på. Noe som skiller denne ringen fra de andre, er at den hadde en halvoffentlig status ved at det ble laget og distribuert møtereferater.

Et tilbud til kvinner i en liten kommune

Initiativtakerne til denne Foreldreringen – eller snarere mødreringen – var Kleive kvinne- og familielag (tidligere Norges Husmorforbund). De er organisert i Populus (Studieforbundet folkeopplysning). Populus kontaktet sin lokale representant, Reidun Ellingsgård, for å spørre om hun kunne tenke seg å danne en gruppe for barn i barnehagealder som en del av det pågående pilotprosjektet med foreldringer. I utgangspunktet kjente hun ikke til om det var et lokalt behov for en slik ring, men i samarbeid med sin svigerdatter undersøkte hun saken og de to ringte rundt til mødre i lokalsamfunnet og lot snøballmetoden virke. Det viste seg å være en tilstrekkelig stor interesse til å danne en mammaring. En deltaker kom helt fra Molde, noen mil unna. Møtene gikk på omgang hjemme hos den enkelte. Gruppen mente de stod fritt til å utforme den på en måte som passet dem. Første møtekvalden

brukte de til å liste opp mulige tema som alle kunne være interesserte i, det gjaldt sosialisering, språkutvikling, syke barn, osv. og brukte nettet for å finne flere interessante og relevante tema. De skrev referat fra hvert møte, en oppgave som gikk på omgang. De fikk tilsendt studiemateriell fra VOFO, som de studerte og mente at egnet seg som et redskap og en inspirasjonskilde, men som likevel ikke kunne brukes fullt ut for deres eget formål. Selv om Reidun Ellingsgård fungerte som initiativtaker, ledet hun ikke gruppen hver gang. I en samtale med meg sa hun at det var interessant å legge merke til at alle deltakerne tolket teksten i studieheftene helt forskjellig. Ulike tolkninger ga næring til en selvstendig vurdering av hva de selv ville bruke foreldreringsen til. Hun understreket imidlertid sterkt at gruppemøtene må ha en fast ramme og struktur for ikke å «gli ut» til å bli bare koseprat. De trakk veksler på profesjonelle, ved å invitere en spesialpedagog fra PP-tjenesten til å snakke om barn og læringsproblemer og de fikk finansiert en representant fra førstehjelpstjenesten via LNU (Landsrådet for Norges barne- og ungdomsforeninger). Dersom det hadde vært et ønske om å finansiere kurs, kunne LNU bidratt. Det var imidlertid ikke noe ønske om finansiering.

Ringlederen ser på tiltaket som i hovedsak et engangstilbud. Det var lokalisert i en liten kommune hvor det akkurat da var en gruppe kvinner som hadde fødselspermisjon og dermed tid til å delta. Det rekrutteres ikke nye mødre med fødselspermisjoner hvert år, i alle fall ikke så mange at det kan danne grunnlag for nye grupper. Og dersom det mot forventning er et ønske å fortsette kontakten i den aktuelle foreldre-/mødreringen, vil det skje i andre former. Da vil møtene ikke gå på rundgang hos den enkelte deltaker, men bli holdt i bygdas klubbhus.

Denne ringen kan karakteriseres som en «blandingsring» som viderefører de gamle husmorlagenes tankemåte. De overtok stafettpinnen der helsestasjonen avsluttet sitt engasjement.

En klassisk studiegruppe

En av pilotringene var et samarbeid mellom Studieforbundet opplysningen (SO) og Sara Eline Eide som driver Foreldreskolen. Hun har en psykoterapeututdanning fra Aruna Akademiet. Akademiet «tilbyr en 4-årig Inner-LifeTerapi-utdanning som gir redskaper til å veilede mennesker som trenger

å gå i dybden av eget livsinnhold. Utdannelsen er basert på et helhetlig menneskesyn og lagt opp som en personlig utviklingsprosess», står det i Akademiets omtale av utdanningen. Sara Eline Eide har barn som sitt faglige interesseområde. Da hun ble kontaktet av VOFO, hadde hun selv et ønske om å starte og lede foreldregrupper, dette ble en god mulighet. Den aktuelle pilotringen hadde åtte møter og varte fire timer hver gang. Fem foreldre, bare én av dem var en far, deltok. Selv om foreldreringen i følge ideologien var basert på likemannsprinsippet, mener Eide at det er nødvendig med en tydelig leder. En leder undergraver ikke selve ideen om at foreldre er likeverdige med gruppelederen, mener hun. Det handler snarere om at alle grupper trenger en tydelig leder, det handler om *hvordan* en gruppe skal ledes og i hvilken grad lederen lykkes med å få foreldrene med. Denne ringen fikk en form der hun holdt en innledning hver gang, som så ble fulgt opp av en diskusjon i gruppen. Hun ser det som et mål både å bevisstgjøre foreldre og samtidig gi dem anerkjennelse i foreldrerollen.

Eide ser for seg flere muligheter for hvordan tilbudet om Foreldreringer kan videreføres og utvikles. Men i framtidige grupper ønsker hun seg en litt annen organisering. Den ideelle gruppestørrelsen anser hun er mellom fem–ti personer, som møtes ca. hver annen uke, to timer hver gang. Møtedagen kan antakelig med fordel legges til midt i uka. En mulighet (som også ville passe for henne personlig), er å samarbeide med helsestasjoner som driver barselkurs. Disse kursene er i helsevesenets regi og gratis. Foreldreringen kan være et forsettelsestilbud som ikke faller inn under helsevesenet, men forankres i frivillige organisasjoner. Som profesjonell terapeut må hun basere virksomheten på betalt deltakelse, enten i form av foreldrebetaling eller med et tilskudd fra VOFO. I pilotprosjektet bidro VOFO med finansiering. Om det kan bli en permanent ordning, vet hun ikke. Det ville også styrke legitimiteten i tilbudet å kunne bruke VOFOs logo når en annonserer tilbudet, f.eks. i lokalaviser. Logoen er godt innarbeidet i folks bevissthet og betyr anerkjennelse. Personlig ønsker hun seg flere initiativ og en sterkere involvering, og også medstyring fra VOFOs side.

Eide ser et klart behov for å videreutvikle tilbudet om foreldreringer. Mange foreldre savner et forum hvor de kan dele erfaringer, sorger, gleder og bekymringer. De opplever usikkerhet i foreldrerollen som det kjennes bra å

få satt ord. Men om foreldreringen er en form som passer for mødre, men ikke like godt for fedre, mener hun er et spørsmål til ettertanke. Erfaringen så langt tyder på at det er lettere å rekruttere mødre enn fedre.

Denne ringen samarbeidet med en profesjonell, men frivillig organisasjon og en spesialutdannet psykoterapeut. Offentlig helsevesen var ikke involvert.

Partnerskap – Foreldreringer i en kommune i startgropa

To representanter fra Nittedal kommune var invitert til VOFOs møte 23. september 2008 for å diskutere muligheter for å etablere foreldreringer i sin kommune. Begge er ansatt i kommunen og har helse som arbeidsfelt, Annica Øygard er folkehelsekoordinator, med bakgrunn fra bl.a. Sosial- og helsedirektoratet, og Alice Weerstra er helsesøster. Nittedal er en av Oslos nabokommuner med ca. 20 000 innbyggere, og det er ca. 1800 barn i alderen 3–9 år i kommunen. De to helsearbeiderne karakteriserer kommunen som relativt fattig, men til gjengjeld med et stort engasjement, samhold og entusiasme for å fremme både folkehelse og frivillig arbeid. En gruppe av lokale frivillige startet i 2006 prosjektet «Vi skaper det gode liv i Nittedal!». Siktemålet var bl.a. å etablere et samarbeid mellom kommunen og frivillige organisasjoner. Først i år har det blitt større aktivitet og et samarbeid mellom Folkehelsetjenesten og prosjektgruppen er kommet i gang. Sammen tok de initiativ til å arrangere to dialogmøter som begge fant sted i februar 2008. Det ene møtet var med frivillige organisasjoner, ansatte og politikere, og det andre med ungdommer, ansatte og politikere. Hensikten var å kartlegge ønsker og behov for å få ideer hvordan det gode livet kan skapes i Nittedal, tiltak som favner og fenger den lokale befolkningen. Konkrete planer om å starte foreldreringer er en del av prosjektarbeidet og det investeres både tid og et stort engasjement for å komme i gang snarest mulig. De mener at foreldreringer kan stimulere til nye ideer og arbeidsmåter i det frivillige arbeidet for å kunne utvide tilbudet til flere grupper etter hvert.

Kommunen ønsker å satse på det som i dag betegnes som *partnerskap*. Partnerskap innebærer et forpliktende samarbeid mellom to eller flere parter, hvor det er elementer av «gi og ta» for alle parter. Partnerskap kan defineres

til å være organisert frivillig samarbeid mellom sivile grupper, bedrifter og eventuelt offentlige institusjoner, som går sammen om å nå sosiale mål som kan gi fordeler for alle parter (Lange mfl. 2002). Det er en glidende overgang mellom hva som kan regnes som partnerskap og hva som kan betraktes som mer tradisjonell støtte eller sponing. Norske myndigheters samarbeid med frivillige organisasjoner handler langt på vei om å gi finansiell støtte og at organisasjonene formelt er anerkjent som samtalepartnere. Norge regnes som et av Europas mest inkluderende land når det gjelder kanaler som er opprettet for å trekke frivillige organisasjoner med i beslutningsprosesser (<http://www.prosus.uio.no/A21-guide/27.htm>).

Det brer seg en oppfatning i mange kommuner at frivillige organisasjoner kan gjøre en viktig innsats i forhold til forebygging, som er direkte besparende for kommunene. Kritiske innvendinger mot denne forståelsen er at det ofte viser seg å være sprikende interesser mellom det frivillige og det offentlige. Dialogen mellom partene blir ikke alltid så god som ønsket, og de ansatte kan oppleve frivillighet som en trussel mot sine arbeidsplasser og arbeidsoppgaver. Det kan munne ut i uklarhet om grenseoppganger, forventninger og motivasjon. De frivillige på sin side kan føle seg usikre og lite verdsatt i møte med det offentlige (<http://www.frivilligsenter.no/dokumenter>). I dette felter ligger, som over alt ellers, både muligheter og begrensninger.

Gjennom kontakt med andre kommune har Nittedal besluttet at partnerskap er en konstruktiv vei å gå. For å komme videre i arbeidet med å skape det gode livet i kommunen, arrangerte de høsten 2008 et møte hvor en rekke offentlige instanser og frivillige organisasjoner deltok, representanter fra PP-tjenesten, Psykisk helse, helsestasjonen, barnehagene og den politiske ledelsen/ varaordfører. Nå konkretiseres potensialet for samarbeid mellom etater og instanser, og de er i ferd med å finne ut hva hjelpeapparatet i Nittedal kommune trenger og selv kan bidra med. Videre undersøker de muligheter for å kvalifisere og utdanne ringledere lokalt og kartlegger behovet for å hente inn andre fagfolk som undervisere osv. Samtidig diskuteres og problematiseres skillet mellom hvilke aktiviteter som fortsatt skal drives kommunalt og hvilke aktiviteter som ivaretas av frivillige organisasjoner.

Partnerskapet er her basert på et tett samarbeid mellom offentlig helsevesen og frivillige organisasjoner.

Frivillig arbeid

Vi har sett at Foreldreringer er et nytt studietilbud som fortsatt er under oppbygging og utvikling og hittil bare er utprøvd noen få steder. I tråd med studieforbundenes tradisjoner er ringene i hovedsak basert på frivillig innsats, selv om noen av ringlederne har fått en symbolsk betaling for innsatsen. Ringene har en organisert form og en leder som enkelte ganger også er initiativtaker. I forskningslitteraturen på feltet blir slike tiltak kategorisert som en konsensusorientert serviceorganisasjon (Wollebæk, Selle og Strømsnes 2008).

Frivillig arbeid har lange historiske røtter i Norge. *Frivillig sektor* brukes som betegnelse for virke som faller utenfor markedet, husholdningene og offentlig sektor, altså at innsatsen skjer innenfor rammen av frivillige organisasjoner. Det var forankret i brede ideologi- og verdistyrte folkebevegelser, der «den ubetalte, frivillige innsatsen var uløselig knyttet til medlemskapet og kampen for den gode sak» (Dugstad og Lorentzen 2008), og regnes som en forutsetning for demokratibyggingen. I 1988 nedsatte Høyre-regjeringen, ledet av Kåre Willoch, et offentlig utvalg for å vurdere det frivillige arbeidet i velferdssamfunnet. Initiativet resulterte i en NOU 1988:17 *Frivillige organisasjoner* som var en grundig gjennomgang av hele det frivillige feltet i Norge. Etter meldingene forventet mange som arbeidet innenfor de frivillige organisasjonene både en vilje til nytenkning, nye initiativ og framfor alt større bevilgninger til dette arbeidet (Kloster 2003). Men bevilgningene uteble.

Det frivillige arbeidet har endret karakter de siste 20 årene. Det er en markert tendens at medlemskap i tradisjonelle organisasjoner synker, til dels drastisk, og særlig blant ungdom. Frivillig arbeid utenom organisasjonene var tidligere en fremmed idé i det norske sivilsamfunnet, bortsett fra veldig lokal og uformell aktivitet, noterte Wollebæk m.fl. (2008). Organisasjonene baserte sitt arbeid på lojale medlemmer og langvarige forpliktelser. Slik bidro de aktivt til å bygge og konsolidere demokratiet. Den nye tendensen, og den gjelder i alle de nordiske landene, er at utadvendte, samfunnsrettede organisasjoner taper terreng, mens de individrettete organisasjonsformene som er basert på enighet og ikke utadrettet interessekamp, vinner terreng. I dag snakker mange om en «grånende sektor», medlemmene blir eldre. Endrete

holdninger i samfunnet, mer individualisme og nye tidsoppfatninger betyr i dag mye for i hvilken grad folk søker organisasjonsmedlemskap. Det at begge foreldre har lønnet arbeid og at flere – oftest kvinner – er aleneforeldre, påvirker både tidsbruk og prioriteringer i familiene. Dette fører antakelig til at et medlemskap må by på tydelige fordeler for den enkelte og imøtekomme egne, individuelle behov. På den andre siden kan organisasjonsdeltakelse tjene som en erstatning for familie- og vennenettverk som ikke fungerer lengre. Her registrerer forskerne nye tendenser hvor det skjer en ganske betydelig vekst i organisering av velforeninger, grendelag og lignende i årene fra 1970 til 2000. De mener dette har sammenheng med en økende orientering mot lokalsamfunnet, men hvor medlemskap i nasjonale fellesskap ikke prioriteres i samme grad.

Strukturelle endringer i organisasjonsarbeidet gjenspeiler mer allmenne utviklingstrekk. Dette kan skape endringer på mange plan. Dels blir organisasjonene redde for å stille krav til deltakerne, som igjen oppmuntrer til en mer uforpliktende deltakelse, enten dette skjer åpent eller mer implisitt. Det opprettes flere frittstående organisasjoner hvor det ikke nødvendigvis er en forbindelseslinje mellom lokal organisering og et nasjonalt nivå.

Innenfor det som gjerne betegnes som «den skandinaviske velferdsmodellen», er ideologien at velferdsstaten har et ansvar for å framskaffe universelle ordninger og tiltak for å ivareta befolkningens behov for tjenester. Ut fra et slikt perspektiv blir det frivillige arbeidet et *supplement* til offentlig sektor. En slik arbeidsdeling reflekterer imidlertid ikke den innsatsen som faktisk foregår. For de siste 20–25-årene har det parallelt vokst fram en økende forståelse for begrensningene ved offentlige velferdsløsninger og større anerkjennelse av verdien av det frivillige arbeidet (Lorentzen 1995). Fra 1990-årene har tendensen vært å forsøke å integrere frivillig virke i den offentlige velferdspolitikken. Utviklingen er inspirert og framskyndet av den nyliberale politikken som har vært ført i de fleste vestlige land.

Voksenopplæring (VOFO) med alle sine studieforbund er en bærebjelke i det norske frivillige arbeidet. I 2007 kom en ny NOU 2007:11 *Studieforbund – læring for livet*, som understreket at studieforbundene gjør et svært viktige samfunnsrettet arbeid og at de fullt ut forsvarte sin viktige plass

i det frivillige arbeidet. Den velvillige omtalen førte imidlertid ikke til en økning i offentlige bevilgninger for å drive og utvikle dette arbeidet.

Den nye innstillingen til å integrere frivillig arbeid med velferdsstatens betalte arbeid, reiser noen utfordringer; for praktikerne er det «uklart hvordan samarbeidsrelasjoner mellom frivillige og profesjonelle samarbeidsformer bør se ut» (Lorentzen 1995). At profesjonelle deltar i det frivillige arbeidet, kan gi arbeidet større autoritet overfor det øvrige samfunnet og påvirker samtidig organiseringen av det. Grenseoppgangen kan bli gjennomslukt og av og til uklar. Denne problemstillingen er i økende grad satt på dagsorden.

Etter hvilke prinsipper skal Foreldreringene drives?

Likemannsprinsippet

I VOFOs egne planleggingsdokumenter står det at Foreldreringen bygger på likemannsprinsippet. Nå finnes det ingen entydig definisjon på hva likemannsprinsippet er og hva det innebærer. I en veileder som Sosialdepartementet utga om likemannsarbeid (Olsen & Grefberg (2001) vekt på at likemannsarbeidet skal drives av og for medlemmene, det skal reflektere medlemmenes behov, og det skal åpne for gjensidig informasjonsutveksling og rådgivning (s. 7). Arbeidet må ha en retning og en må være i stand til å kunne drøfte retningen med andre om nødvendig. En grunnleggende idé er at den som fungerer som likemann/-kvinne selv må kjenne problemene på kroppen. Hun/han må i tillegg ha klart å bearbeide og på den måten ha fått en viss avstand til egne problemer. En slik bearbeiding, tenker en seg vil gjøre det lettere å se andres problem på en mer nøktern måte, en posisjon som følgelig vil komme den andre til gode. Lytteevne og vilje til å sette andre i fokus anses som nødvendige kompetansekrav. Likemannen/-kvinnen skal så langt råd er forsøke å unngå å komme i en *behandlerrolle*. Likevel kan grenseoppgangen i forhold til en profesjonell behandlerrolle trolig være vanskelig å håndtere i praksis. Men rollen skiller seg fra den profesjonelle ved å være i prinsippet ulønnet og ved at personen har egen personlig erfaring med de

sakene det gjelder. At likemanns-/kvinnens-arbeidet ikke er lønnet, er en symbolsk markering av grenseoppgangen mellom to arbeidsområder, det profesjonelle og likemann/-kvinne.

Det gis offentlig støtte til å drive likemanns-/kvinnens-arbeid, og det er større vilje i Norge enn i mange andre land til å gi slik støtte. Det understrekes ofte at begrunnelsen for å drive likemanns-/kvinnens-arbeid ikke er å spare penger. Det prinsipielt viktige ved virksomheten er at den er basert på fellesskap og felles erfaringer. Det skal være *symmetri* i relasjonen og ikke som noe som karakteriserer den profesjonelle behandler-behandlet-relasjonen, som er et asymmetrisk forhold basert på kunnskapsforskjeller mellom «leg og lærd». I likemanns-/kvinnens-arbeidet står identifikasjon og erfaringsnærhet mye sterkere. Det anses alltid som en utfordring å rekruttere og motivere folk til å gå inn i rollen som likemann/-kvinne. I litteraturen blir det pekt på at det trengs en erkjennelse at det kan være en ensom posisjon å ha. Like mannen/-kvinnen påtar seg et stort ansvar for andre og kan oppleve å kjenne seg rådløs eller maktesløs, skriver Olsen og Grefberg (2001). Derfor kan veiledning og et eget støtteapparat være nødvendig for å sikre videre motivasjon og kanskje også unngå amatørisme. Det å ha andre å dele ansvaret med og noen en selv kan rådføre seg med, blir viktige spørsmål.

Det er særlig de funksjonshemmedes organisasjoner som har valgt å bruke termen likemannsarbeid. Folk med samme funksjonshemming eller samme slags erfaring skal hjelpe og støtte hverandre. De skal gi av sine erfaringer, men ikke avkreve andre samme løsningsformer eller verdisyn som dem selv. Likemanstanken er basert på gjensidig respekt og anerkjennelse. Å være andre til hjelp forutsetter fleksibilitet og involvering i den andres situasjon. En slik hjelperolle kan bli problematisk og skape dilemmaer for begge parter. Det forutsetter også en tolkning av likhetsbegrepet. Samme sykdom, samme diagnose skaper ikke nødvendigvis likhet og genererer heller ikke alltid samme forståelse. F.eks. kan enhver sykdom ha kjønnete betydninger som virker inn på livssituasjoner, problemområder etc. legges det vekt på at en likemann bør være medlem av samme organisasjon/forbund/gruppe, men på den andre siden forutsetter det ikke noe mer enn medlemskap.

Også likemanns-/kvinnens-arbeidet påvirkes av samfunnsendringer. I en omtale av Ringleaderskolen, som er et annet VOFO-prosjekt, står det at

studieringen har røtter tilbake til arbeider- og avholdsbevegelsens tidligste fase i Norden. Studieringene ble utviklet i en tid da det var knapphet på bøker og litteratur for folk flest. Den klassiske studieringen hadde ingen klassisk lærer, deltakerne var aktive og delte erfaringer og kunnskap på like vilkår. VOFO peker på at med skiftende tider har den «lærerløse» studieringen tapt terreng og i dag finnes et metodemangfold på dette feltet. Noen ringledere har pedagogisk kompetanse, andre ringledere bruker forelesningsformen, det finnes fjernundervisning osv. men fortsatt står ideen om erfaringslæring sterkt.

Selvhjelpsgrupper

Også flere andre begreper er i omløp som betegnelse på det frivillige arbeidet. Hva skiller likemanns/-kvinnens-arbeidet fra for eksempel fra selvhjelpsgrupper? En vanlig definisjon er at selvhjelp er en betegnelse på sammenhenger der folk i samme livssituasjoner eller med samme type problemer kommer sammen for å utveksle erfaringer, hjelpe og støtte hverandre (Lorentzen og Stang 1990, s. 67). Begrepet selvhjelpsgrupper bygges som regel opp rundt mennesker som har mentale og psykiske problemer, som sorg, angst og ensomhet, skriver Lorentzen og Stang (1990, s.68).

Et av de mer kjente eksemplene på selvhjelpsgrupper og også ett av de aller eldste, er Anonyme alkoholikere. Senere har sorggrupper, pasientgrupper osv. tatt i bruk samme betegnelse. De er basert på gjensidig hjelp og støtte, deltakerne kan vente forståelse og sympati, gruppene kan være til glede og trøst og bidra til å bearbeide bestemte opplevelser og reaksjoner. I Landsforeningen mot stoffmisbruk (LMS) har selvhjelpsgrupper vært i bruk helt fra slutten av 1970-tallet, og betegnelsen brukes fortsatt. Det var først foreldre som tok initiativet til å danne slike grupper. De mente det var et offentlig ansvar å hjelpe misbrukere og deres familier. Men siden de ikke fikk den støtten de trengte, startet de på eget initiativ arbeidet med å etablere slike grupper. På den tiden var selvhjelpsgrupper og nettverksarbeid lite kjent for folk flest og veien måtte bli til mens de gikk. Ut over på 1970-tallet ble flere fagpersoner involvert i arbeidet mot rus. Foreldrene opplevde da at de ble skjøvet til side når fagpersoner kom inn og overtok. Det oppstod en

konkurransepreget situasjon hvor mye konstruktivt samarbeid ble midlertidig stoppet, hvor man henviste til at de profesjonelle hadde taushetsplikt.

Senere er selvhjelpsgrupper blitt mer vanlig. Det er tiltak som brukes av mange ulike grupper, f.eks. mennesker med HIV/aids. Selvhjelpsprinsippet er basert på at folk i samme båt ofte har lettere for å støtte hverandre enn mer utenforstående har. Gruppestørrelsen er sjelden mer enn 8–10 personer. Arbeidet er basert på at folk blir godt kjent med hverandre, og får anledning til å utvikle tillitsrelasjoner. Det anses som en fordel at en selvhjelpsgruppe er stabil over tid. Med en for stor utskifting av medlemmer i et forholdsvis kort tidsrom, brytes kontinuiteten. Skjer det utskiftninger i forholdsvis stort omfang, kan det være god grunn å etablere nye selvhjelpsgrupper, gjerne la det bli en form for knoppskyting.

I dag er selvhjelpsledere blitt en organisert virksomhet og det finnes lister (på internett) hvor de finnes i 14 av landets 19 fylker. I 2005 ga LMS ut boken *Gjennom kaos og uvisshet* som også brukes som en veileder og omhandler arbeid med og gjennom selvhjelpsgrupper.

I norsk sammenheng må den være fleksibel også av rent praktiske grunner. I spredtbygde områder er for eksempel mulighetene annerledes enn i tettbygde strøk. Det kreves også noen økonomiske rammer for å gjennomføre planer. Og de som driver slikt arbeid trenger selv et nettverk hvor de kommer sammen for å hente ny inspirasjon og få nye impulser for å opprettholde motivasjon og engasjement til fortsatt innsats. Dette synes vel kjent og godt innarbeidet i studieringenes arbeidsmåter.

Nytt i vår tid er også at stadig flere bruker internett, både foreldre og barn. En kan tenke seg muligheten at grupper med spesielle behov, som funksjonshemmede, er over gjennomsnitt motiverte til å bruke internettet. Slik bruk kan være en viktig avlastning i hverdagen. Trolig vil telefonsamtaler gradvis få mindre betydning, mens internett SMS overtar mer av kommunikasjonen. Hvordan slike endringer vil påvirke likemannsarbeidet og nettverksdannelser, er det foreløpig lite kunnskap om.

Ringer i vann

Målsettingen med pilotprosjektet var å skape et nytt studietilbud som satte foreldrenettverk og bedre mestring av dagens foreldrerolle på dagsorden. Foreldrerिंगene hadde således et pedagogisk siktemål, i tråd med studieforbundenes idégrunnlag og tradisjoner. Samtidig skaper den nære tilknytningen til Opptrappingsplanen for psykisk helsevern en viss uklarhet om studieforbundenes selvstendige rolle i etableringen av tilbudet. Hvordan kan erfaringene så langt oppsummeres og hvilke råd kan en ekstern evaluering gi på veien videre?

For det første er det som vi har sett, så store ulikheter mellom foreldrerिंगene at det er vanskelig å få øye på fellestrekkene. Dernest er data-materialets omfang så lite at det ville være feilaktig å trekke bastante konklusjoner om virksomhetsprofiler og konkrete resultater. Viktigere er å formidle inntrykk fra prøveprosjektet og forsøke å sette disse inn i en større ramme som handler om frivillig arbeid i det norske sivile samfunnet.

Det at hver foreldrerिंग tolket sitt mandat forskjellig, gjenspeiler på sin måte deres tilhørighet til ulike studieforbund og forbundenes kulturelle tradisjoner. Størst spenn mellom gruppene i pilotprosjektet er det kanskje mellom foreldrerिंगen i Lillesand og foreldrerिंगen på Grønland i Oslo Øst. Den første samlet seg om en tradisjonsrik håndverksaktivitet for å skape et fellesskap mellom barn og voksne, ja også mellom flere generasjoner, den andre gruppen var et helsepolitisk samarbeidsprosjekt rettet mot foreldre med etnisk minoritetsbakgrunn som har overvektige barn og ungdom. For den siste foreldrerिंगen kunne et suksesskriterium være at barna og ungdommen faktisk oppnådde en vektreduksjon etter en tid, og skyldtes det i så fall at foreldrene mestret foreldrerollen bedre? Nå er fakta om en eventuell vektreduksjon ikke rapportert. Derimot ble denne foreldrerिंगen (med basis i frivillig organisering) opprettet på det offentliges initiativ og fungerte som offentlig helsevesens forlengede arm. Også spranget mellom psykoterapeuten som fikk en spesielt god mulighet til drive en foreldre(terapi)gruppe ut fra sin egen utdanningsbakgrunn, mot kvinnelaget som samlet mødre i barselpermisjon og som hadde glede og nytte av et jevnlig mødresamvær, var stort. Mødresamværet var på sett og vis en forlengelse av helsestasjonens tilbud til nye nybakte mødre, som er et korttids helsetilbud.

Materialet viser også store forskjeller i måten å organisere selve arbeidet i foreldreringene, som på sitt vis antakelig gjenspeiler mangfoldet i det frivillige arbeidet. Det var opp til fire timers møter, det var to timers møter annen hver uke osv. Det er ikke mulig å si noe sikkert om hva som er en god møtefrekvens, det kan bl.a. henge sammen med tilbudenes karakter. En midlertidig konklusjon er at målet neppe bør være å ensrette foreldreringene, men tvert imot ta vare på og heller dyrke fram mangfoldet. Fellesnevneren for alle foreldreringene var at de hadde søkelys på mestring av forelderrollen som fellesnevner. Selv med store ulikheter i foreldreringenes utforming og organisasjonsform, er det viktig for VOFO og studieringene å diskutere noen sider av virkesomheten videre.

Foreldrene: mor eller far?

En observasjon som går igjen i flere av foreldreringene er at mødrene utgjør et stort flertall, mens fedrene oftere faller fra. Er da foreldreringer et tilbud som egner seg best for mødre, eller er det mødrene som mest aktivt oppsøker tilbudet? Det kan virke som om ringlederne ser fenomenet som naturgitt, som et faktum som kanskje ikke lar seg endre. I et likestilt samfunn hvor mor og far anses som like viktig for barns oppvekst og utvikling, er dette en utfordring som trenger å bli belyst og problematisert i alle frivillige organisasjoner. Foreldreringen i Lillesand synes å være et unntak, der «myldret» det i følge lederne både av mødre og fedre, gutter og jenter og de spikket kniver og brukte symaskiner på kjønnsuavhengige måter. En kan stille spørsmål om det å samles rundt en aktivitet, er mer velegnet for å nå fram til fedre. Vi vet også at barn liker å gjøre ting sammen med voksne, de har et sug.

En annen utfordring er å sette søkelys på den realiteten at det er mange ene-foreldre i dagens samfunn, hvor barna enten bor fast hos mor, unntaksvis hos far, eller at de har en nomadisk tilværelse og bor en uke hos hver av foreldrene. Selv om spørsmålet om delt bosted fortsatt er kontroversielt i mange kretser, legger den nye familiepolitikken til rette for delt bosted som norm. Fanger foreldreringer opp at det finnes mange nye familieformer og hvordan håndterer de det? Slike spørsmål kan frivillige organisasjoner arbeide systematisk med. På sitt beste kan foreldreringer fungere som en arena for å

rekruttere og inkludere aleneforeldre av begge kjønn. Men først må spørsmålet bli reist.

Klasseperspektivet

I den norske samfunnsdebatten er det ikke vanlig å knytte foreldreskap til klasse. Like fullt er klasse en dimensjon som organiserer foreldreskapet. Studieforbundene som er organisert i VOFO hadde sitt utspring i arbeiderklassen, hvor opplysningsarbeid var det viktigste redskapet. I dag kommer deltakerne i frivillige organisasjoner fra alle klasser. En hypotese er at middelklasseforeldre, og særlig foreldre fra øvre middelklasse, søker og forventer seg noe annet av en foreldrering enn arbeiderklasseforeldre. Dette materialet gir ingen mulighet for å svare på spørsmålet, men det er like fullt viktig at det blir reist. En annen hypotese er at foreldreringen under ledelse av en psykoterapeut, lokalisert i Oslo vest, egner bedre seg for velutdannede middelklasseforeldre enn en foreldrering på Oslo østkant, spesielt myntet på foreldre med innvandringsbakgrunn og funksjonshemmede barn. Her kan begge foreldreringene ha vært vellykket på gitte premisser. Men foreldreringer kan også bidra til å sementere klasseforskjeller på måter vi ikke ønsker og som er i strid med offentlig politikk. Foreldre med etniske minoritetsbakgrunn var representert i en av foreldreringene, men spørsmålet trenger å bli satt på dagsorden.

Foreldreringer: en sosial møteplass eller et helsefremmende tiltak?

Foreldreringer har et ideologisk tankegods fra frivillig sektor og er forankret i Opptrappingsplanen for psykisk helsevern. Er dette et harmonisk arbeidsfellesskap i det godes tjeneste, eller er det like mye et motsetningsforhold mellom det offentlige og det private? Hva er i så fall forskjellen mellom å se foreldreringene som en møteplass for foreldre i det sivile samfunn snarere enn som et helsepolitisk tiltak hvor helsetjenesten engasjerer seg sterkt i utformingen av foreldreringer? Det er alltid et samspill. Når det gjelder foreldreringer, åpnet en ny offentlig politikk overfor funksjonshemmede et mulighetsrom overfor gruppen foreldre med funksjonshemmede barn. VOFO har brukt mulighetsrommet for å realisere nye, frivillige tiltak i forhold til større grupper av befolkningen enn de som har funksjonshemming.

Det spørsmålet som mest grunnleggende berører spenningen i forholdet mellom det offentlige og frivillige arbeidet, er relasjonen mellom dem. En foreldrering hadde i hovedsak et helsepolitisk innhold, noe som understrekes av bl.a. Sosial- og helsedirektoratets aktive engasjement og økonomiske støtte. Om det frivillige blir forstått som et rent supplement til det offentlige, vil frivilligheten forvitte på sikt.

Dette dilemmaet er mye omtalt i forskningslitteraturen på feltet. I en helt fersk rapport påpeker Dugstad og Lorentsen (2008) at offentlige myndigheter fram til nå har gjort lite for å avklare det tilsynelatende motsetningsfylte forholdet mellom offentlig og frivillig frivillighet (s. 101). Særlig i frivillig sektor er det etter deres oppfatning lett å spore en mistenksomhet mot det de kaller hybrider.

Foreldreringene er en del av *velferdssamfunnet* som er et mer omfattende begrep enn begrepet *velferdsstaten*. Ambisjonen om å skape det gode liv for alle borgere strekker seg lengre og er blitt ennå mer uavgrenset enn tidligere. I den pågående diskusjon, særlig innenfor forskningen på feltet, men også mellom partene som deltar på den frivillige arenaen, handler det om arbeidsdeling, makt og ansvar mellom det offentlige velferdsapparatet og det sivile samfunn. I dette prosjektet og den planlagte oppfølgingen, er denne dimensjonen tydelig. Den illustreres antakelig best i den planlagte etableringen av foreldreringer i Nittedal kommune. Her har folkehelsetjenesten engasjert seg sterkt for å få til et samspill mellom det offentlige og de frivillige organisasjonene. Her ser helsetjenesten etableringen av foreldreringer som en viktig bit i folkehelse- og helsestasjonsarbeidet. For tiden er de i en oppbyggingsfase i forhold til det frivillige arbeidet. Aktuelle partnere i det offentlige helsevesenet, kommunalpolitikken og representanter fra de frivillige organisasjonene, møtes jevnlig og diskuterer utformingen av tilbudene. Selv om det er inngått en partnerskapsavtale, er organisasjonsmodellen ikke endelig fastlagt ennå. Samtidig som det knytter seg store forventninger til et felles offentlig/frivillig-prosjekt, er det fortsatt uklart hvem som vil bli de viktigste premissleverandørene i prosessen og hvilke samarbeidskontrakter eller kompromisser man kommer fram til. Hvor skal eierskapet ligge? I helsetjenesten, i det lokale politiske nivået eller i frivillige organisasjoner?

Samarbeidet skole–hjem

Mange av de samme spørsmålsstillingene som gjelder forholdet mellom frivillige organisasjoner og helsepolitiske tiltak, er relevant når en diskuterer foreldreringer. Målsettingen er en bedre mestring av foreldrerollen, et arbeid som ligger i grenseland mellom skolens virksomhet og frivillig samarbeid skole–hjem. Bare en foreldrering hadde denne innretningen. Det går fram av VOFOs egevaluering og i en samtale med VFB at skolen ser det frivillige arbeidet med foreldreringer som et svært nyttig verktøy for å bedre skole–hjem-samarbeidet.

Konklusjon

Foreldreringer er et av de nyeste virkefeltene i det frivillige arbeidet. Det er fortsatt for tidlig å si noe om de vil vokse raskt i antall og omfang i årene framover. De har tatt opp i seg den gamle tradisjonen om å gjøre opplysningsarbeid til et viktig verktøy for å mestre en ny foreldrerolle som er tilpasset vårt senmoderne samfunn. Overskriften «Røtter og vinger» på et temaområdet i Studieforbundet Voksne for Barn (VFB) fanger godt opp hva foreldreringene grunnleggende sett handler om. De må ha røtter i den velkjente foreldrerollen for å kunne gi barn grunnleggende tillit, samtidig må barna utstyres med vinger som de selv kan fly med. En av de viktigste foreldreoppgaver er å bidra til at barn kan stå på egne ben og mestre voksenlivet. Klarer en å etablere robuste foreldreringer som stimulerer foreldrene til å stole på egne krefter, er mye oppnådd. Å avgrense seg fra å fungere som helsepolitiske støttegrupper for det offentlige, kan være viktig. Hvordan spredningen av foreldreringer best kan skje, har studieringene selv mye kunnskap om og forutsetninger for å besvare. Vår samtid med raske skiftninger, mange valgmuligheter og individualisering, forutsetter løpende diskusjoner både om foreldreringenes utforming og foreldrerollens innhold.

Studieforbundene er en type grasrotorganisering som har forandret karakter over tid. Det er neppe grunn til å gå i mot et samarbeid med offentlige instanser som skole- og helevesen. Derimot er det grunn til å beholde sin egenart og selv være premissleverandør.

Litteratur

Andenæs, Agnes (2000): *Et barnevern med lydhørhet for barnet: fra generelle risikofaktorer og globale modeller til forståelse av spesifikke, tilrettelagte dagliglivserfaringer*. Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst velferd og aldring.

Brembeck, H. (2002). Kan en mamma ha ring i näsan? Att leva en annorlunda mammaroll. I: Ingrid Söderlind (red). *Uppväxt, familjeformer och barns bästa. Om familjeliv som offentlig angelägenhet och vardaglig praktik*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.

Dugstad, Line og Lorentzen, Håkon (2008): *Alle til lags. Frivillighetssentralen i nærmiljøet*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport nr. 11.

Lange, Siri, Spissøy, Arild og Brudvik, Marie (2002): *Fra motstander til medspiller: Partnerskap mellom norske frivillige organisasjoner og norsk næringsliv*. Bergen, Chr. Michelsens institutt.

Lorentzen, H., S. Stang, et al (1990): *Narkotikaproblemer : håndbok i frivillig organisering for familie og pårørende*. Oslo, Landsforbundet mot stoffmisbruk.

Lorentzen, H., J.-P. Brekke, et al. (1995). *Ansvar for andre: frivillighetssentralen i velferdspolitikken*. Oslo, Universitetsforlaget.

NOU 2007:11 *Studieforbund – Læring for livet*.

NOU 1988:17 *Frivillige organisasjoner*.

Olsen, Benedicte C.R. og Grefberg, Marit (2001): *Å være i samme båt. Likemannsarbeid i funksjonshemmedes organisasjoner. En veiviser*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Selle, Per and Klausen, Kurt Klaudi (1995). *Frivillig organisering i Norden*. [Oslo], TANO ; [København] : Jurist- og Økonomiforbundets Forl.

Kari Stefansen (2008): Et uendelig ansvar. Om foreldreskap i middelklassen. I Bente Puntervoll Bø og Benedicte C. Rappana Olsen (red.): *Utfordrende foreldreskap*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

St.meld. nr. 16 (2002–2003): *Resept for et sunnere Norge*.

St.prp. nr. 63 (1997–98): *Om opptrappingsplan for psykisk helse 1999–2006*.

Wollebæk, D., P. Selle, et al. (2008). Endringsprosesser i norsk frivillighet : en kunnskapsoversikt : rapport til Kultur- og kirke departementet i forbindelse med kunnskapsoppsummering knyttet til frivillighetsarbeid. Bergen , Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier.

Lorentzen, H., J.-P. Brekke, et al. (1995). *Ansvar for andre : frivillighetscentralen i velferdspolitikken*. Oslo, Universitetsforlaget.